

Piotr Kopiec – Lublin

ORCID: 000-0002-0581-0737

TEOLOGIA *MINJUNG* JAKO PROBLEM NIE TYLKO EKUMENICZNY

Teologia *minjung* jako problem nie tylko ekumeniczny

Streszczenie

Dziesiąte Zgromadzenie Ogólne Światowej Rady Kościołów w Pusan w 2013 roku zwróciło uwagę na sytuację chrześcijaństwa koreańskiego. Chrześcijaństwo to dynamicznie się rozwija, ale też targane jest wieloma konfliktami, które mają charakter nie tylko wyznaniowy, ale również ideologiczny. Specyficznym koreańskim prądem teologicznym jest teologia *minjung*, akcentująca teologiczne znaczenie dążenia do emancypacji z wielowymiarowego polityczno-społeczno-gospodarczego wykluczenia społecznego. Artykuł analizuje kontekst powstania teologii *minjung*, omawia główne jej pojęcia oraz założenia, dokonuje oceny jej redukcjonistycznych twierdzeń chrystologicznych, a także opisuje jej znaczenie dla globalnego ruchu ekumenicznego.

Słowa kluczowe: Korea, *minjung*, teologia, ekumenizm, wykluczenie społeczne

Abstract

The 10th General Assembly of the World Council of Churches in Busan, 2013, devoted attention to the situation of Korean Christianity. Korean churches are rapidly growing, yet on the other hand, they are being divided due to conflicts, both confessional and ideological. The *minjung* theology, which stresses a theological significance of the strivings for the emancipation from the political, social and economic exclusion, can be regarded the specific Korean theological approach. The article discusses the context of the *minjung* theology emergence, describes its key terms and assumptions, critically analyses its Christological contentions, and presents its significance for the global ecumenical movement.

Keywords: Korea, *minjung*, theology, ecumenism, social exclusion

Wstęp

Półwysep Koreański od wielu lat należy do newralgicznych miejsc na politycznej i gospodarczej mapie świata. Stanowiący źródło niepokoju komunistyczny reżim w Korei Północnej, a z drugiej strony wzbudzający podziw błyskawiczny postęp gospodarczy Korei Południowej zajmują politologów, ekonomistów i socjologów, starających się zrozumieć i opisać odmienne drogi, którymi idą dwa społeczeństwa jednego narodu. Obie Koree są również bardzo istotnym miejscem dla Kościołów chrześcijańskich. Komunistyczny reżim od dawna jest bowiem klasyfikowany przez ponadwyznaniową i ekumeniczną organizację „Głos męczenników” (*Voice of the Martyrs*) jako jeden z tych krajów, w którym chrześcijanie są poddani najgorszym prześladowaniom. To jednak jednocześnie kraj, który jest adresatem wielu działań ekumenicznych organizacji pomocowych i ewangelizujących próbujących docierać w różny sposób do członków społeczeństwa – oficjalnie – całkowicie ateistycznego. Korea Południowa jest zaś państwem, w którym konsekwentnie notuje się wzrost liczby chrześcijan. Statystyki pokazują, że choć największą grupę populacji stanowią ludzie religijnie indyferentni, to chrześcijaństwo zajmuje drugie miejsce w rozkładzie przynależności religijnej, obejmując niecałe 30 % społeczeństwa (protestanci 18,5 %, katolicy prawie 11%)¹. Chrześcijaństwo staje się również coraz bardziej wpływowe politycznie, a Kościoły koreańskie są bardzo aktywne w podejmowaniu działalności misyjnej za granicą.

Na kondycję chrześcijaństwa koreańskiego ekumenicznego zwróciło uwagę Zgromadzenie Ogólne Światowej Rady Kościołów (ŚRK), które odbyło się w 2013 w Pusan, drugim co do wielkości południowokoreańskim mieście. Uczestnicy konferencji byli, na przykład, pod wrażeniem dynamicznego wzrostu wiernych w kościołach i rosnącego udziału młodych w niedzielnych nabożeństwach. Z drugiej strony demonstracje, które towarzyszyły spotkaniu, gromadzące się pod hasłami sprzeciwiającymi się politycznej wizji ŚRK, odsłoniły głębokie rozdarcie koreańskiego chrześcijaństwa i społeczeństwa. Podziały te nie są prostym odbiciem różnic wyznaniowych, ale wywodzą się z odmiennych podejść do deklarowanego porządku społecznego. Wynikające z nich kontrowersje można podsumować schematem tworzonym przez pojęcia konserwatyizmu i liberalizmu, w niektórych systematyzacjach dodaje się jeszcze jedną kategorię, którą jest progresywizm.

Opisując kondycję oraz charakterystyczne cechy koreańskiego chrześcijaństwa, bardzo istotne miejsce zajmuje specyficzny dla niego kierunek określany jako teologia *minjung*. Nurt ten jest, obok indyjskiej teologii Dalitów, najbardziej

¹ Por. B. J. Chung, *A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church*, „International Review of Mission” (World Council of Churches), 103(2014), nr 2, s. 320.

znaną azjatycką wersją teologii wyzwolenia, choć sami teologowie koreańscy odżegnują się od takiej identyfikacji, uznając, że południowoamerykańska teologia wyzwolenia jest zbyt mocno zależna od marksizmu². Sam też stanowi, podobnie jak wspomniana teologia Dalitów, inspiracje dla ruchu ekumenicznego, zwłaszcza dla pewnych środowisk związanych z ŚRK, choć wiele z jej wersji jest bardzo kontrowersyjne i dość mocno odchodzi od chrześcijańskiej ortodoksji, krytykując np. św. Pawła³. Artykuł omawia charakterystyczne cechy teologii *minjung* oraz dąży do wykazania jej znaczenia dla chrześcijaństwa koreańskiego i dla ruchu ekumenicznego. W wyjaśnianiu zamierzonego celu badawczego poszukuje odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Czym jest teologia *minjung* i jakie są jej główne postulaty? Jak można wyjaśnić jej kontekstualność? Jakie zależności można ustalić między tą teologią a innymi prądami teologii wyzwolenia obecnymi w ruchu ekumenicznym. Artykuł opiera się na analizie wybranych źródeł opisujących teologię *minjung* oraz na analizie przykładowych dokumentów ruchu ekumenicznego, wspominających ten nurt teologiczny. Poprzez syntetyzującą ekspozycję przedstawia tę teologię w jej odniesieniach do ruchu ekumenicznego.

1. Rys historyczny chrześcijaństwa koreańskiego

Początki chrześcijaństwa w Korei wiążą się ze spotkaniem z Kościołem katolickim przez niektórych przedstawicieli koreańskiego ruchu reformatorskiego w konfucjanizmie (*Silhak*), uznawanego za jeden z ważnych czynników kształtowania się nowożytnej tożsamości koreańskiej. Zetknięcie się koreańskich mędrców i chrześcijan odbywało się za pośrednictwem dworu chińskiego w Pekinie, dokąd wysyłano posłów mających za zadanie przywieźć wiadomości o chrześcijaństwie; taką rolę odegrał np. Yi Sung-hun, który w chińskiej stolicy został ochrzczony, a po powrocie do Korei szerzył chrześcijaństwo i założył pierwszą parafię katolicką. Szybki wzrost popularności oraz sprzeciwiająca się kultowi przodków doktryna spowodowały powtarzające się decyzje o prześladowaniach wymierzonych w wynawców nowej religii, podejmowane przez władców z panującej dynastii *Choson*. W przeciągu prawie całego XIX wieku (od 1801 do 1873 roku), katolicy doświadczyli okrutnych aktów terroru na masową skalę, np. w latach 1866–1873 w prześladowaniach zwanych *Bungin* straciło życie ponad osiem tysięcy ludzi. Chrześcijanie byli oskarżani

² Por. J. H. Cone, *Preface*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. K. Y. Bok, Maryknoll 1983, ix-xix.

³ Por. L. Kim, *New Perspective on Minjung Theology: Fruits or False Gospel*, s. 5 (praca dyplomowa broniąca w Trinity Evangelical Divinity School w Deerfield, Illinois, w 2014 roku, tekst w posiadaniu autora).

o podważanie tradycyjnej kultury organizowanej wokół konfucjanizmu oraz wprowadzanie zachodnich wartości i wzorów kulturowych⁴.

Powolne słabnięcie koreańskiego systemu politycznego zakończyło prześladowanie wymierzone w katolików koreańskich i jednocześnie zbiegło się z rozwojem misji protestanckich. Kościoły protestanckie, podobnie jak w innych rejonach kolonizowanego świata, łączyły ewangelizację z tzw. misją cywilizacyjną, a więc wraz z gęstniejącą siecią parafii zaczęły powstawać prowadzone przez misjonarzy szpitale, przytułki, szkoły i ochronki⁵. Okoliczności ponownie zmieniły się, gdy Półwysep Koreański dostał się w 1894 roku w kleszcze wojny japońsko-chińskiej. W wyniku wojny Korea została zajęta przez Japonię. Władza Japończyków rozpoczęła nową fazę w historii narodu koreańskiego. Administracja japońska rządziła w sposób kolonialny, stopniowo usuwając elementy niezależności politycznej, gospodarczej i kulturowej. Walka o niepodległość i sprzeciw wobec japońskiej dominacji kulturowej szybko zaczęły być kluczowymi czynnikami, wokół których organizowało się społeczeństwo koreańskie.

Japońska kolonizacja określiła nowe okoliczności dla działania misji chrześcijańskich. Rozwijające się wspólnoty protestanckie powszechnie stawały w opozycji do najeźdźców, co spowodowało wzrost zaufania do nich i w konsekwencji coraz większą liczbę konwersji. W miarę upływu czasu chrześcijaństwo protestanckie stawało się najważniejszym „aktorem” oporu i dążeń niepodległościowych⁶. Liderzy życia kościelnego zajmowali się więc nie tylko sferą duchową, ale byli również czynnymi uczestnikami walki o niezależność i rozwój tożsamości narodowej. Doświadczali również wielu aktów prześladowań, choć, co pokazała sprawa obowiązkowego uczestnictwa w ceremoniach szintoistycznych, narzuconych przez Japończyków, również część Kościołów nie zawsze potrafiła przeciwstawić się przemocy⁷. Historia ich ugody z najeźdźcą w kwestii szintoizmu była szczególnie trudna, gdyż w oczach wielu chrześcijan stała się dowodem idolatrii i postawiła pod znakiem ich wiarygodność. Niemniej jednak, polityczno-społeczne zaangażowanie stała się charakterystyczną cechą koreańskiego protestantyzmu.

Kolejnym dramatycznym okresem, który formował chrześcijaństwo koreańskie była wojna domowa w latach 1950–1953, podczas której wielu chrześcijan poniosło śmierć z rąk reżimu komunistycznego. Wojna koreańska dostarcza wielu świadectw męczeństwa, jak i postawy chrześcijańskiego przebaczenia. Przykładem jest historia pastora Yang-won Sona, który nie tylko

⁴ Por. J. H. Grayson, *Early Buddhism and Christianity in Korea: A Study in the Emplantation of Religion*, Leiden 1985, s. 72-74.

⁵ Por. Ch. S. Park, *Protestantism and Politics in Korea*, Seattle 2003, s. 21.

⁶ Por. S. H. Moffett, *The Christians of Korea*, New York 1962, s. 66-70.

⁷ W. J. Kang, *Church and State Relations in Japanese Colonial Period*, w: *Christianity in Korea*, red. R. E. Buswell, T. S. Lee, Honolulu 2006, s. 107.

wybaczył i poprosił o łaskę dla kilku żołnierzy armii północnoamerykańskiej, którzy wcześniej zabili jego synów, ale też adoptował jednego z nich⁸. Z drugiej strony, okrucieństwa popełniane przez komunistów mocno określiły charakter większej części koreańskiego protestantyzmu, który cechował się bezkompromisowym antykomunizmem. Wpłynęło to również na ich relacje z ŚRK, kiedy ta próbowała nawiązywać relacje z władzami komunistycznymi w różnych krajach. Doświadczenia wojny koreańskiej stały się jeszcze jednym czynnikiem wplątania chrześcijaństwa koreańskiego w głębokie spory ideologiczne⁹.

Kolejne lata nie zmieniły tego charakteru Kościołów chrześcijańskich. W Północnej Korei okoliczności były określone bardzo jasno – w państwie ateistycznym nie mogło być mowy o możliwości wyznawania wiary w Chrystusa, a chrześcijanie poddawani byli bardzo surowym prześladowaniom, choć istnieją dane podawane przez różne organizacje ekumeniczne i ponadwyznaniowe mówiące o tym, że pewne grupy przetrwały jednak ten okres. W Korei Południowej natomiast, Kościoły mocno uczestniczyły w życiu politycznym i społecznym, biorąc udział w dynamicznych przemianach, którym podlegało społeczeństwo. W 1961 roku władzę przejął autorytarny rząd pod przywództwem Chung Hee Parka i jego macierzystej Demokratycznej Partii Republikańskiej. Polityczny system oparto o schemat i wartości określone w konstytucji *Yusin* (odnowa, restauracja), która zapewniała ogromną władzę prezydentowi. *Yusin* wyznaczała również cele państwa koreańskiego, czyniła nadrzędnym postęp gospodarczy i ograniczała proces demokratyczny. Doprowadziło to do faktycznej politycznej i społecznej marginalizacji dużej części społeczeństwa, sprzeciwiającej się władzy Parka, ale też z drugiej strony stało się podstawą do ogromnego sukcesu gospodarczego Korei Południowej. W latach 1980-1991, po przewrocie wojskowym, nastąpiły kolejne rządy dyktatorskie, w czasie których szczególnie istotnym i jednocześnie symbolicznym wydarzeniem było tzw. powstanie z Gwangju, gdzie rząd krwawo stłumił protesty robotników i studentów. W rezultacie walk zginęło kilkaset osób, a ponad dwa tysiące zostało rannych. Strona protestująca była przedstawiana jako działająca z inspiracji komunistów północnokoreańskich. Wydarzenia stały się iskrą powodującą społeczne niepokoje trwające w Korei przez całą dekadę i doprowadziły do kolejnych, bardzo głębokich konfliktów wewnątrz koreańskiego społeczeństwa, wynikających zarówno z czynników politycznych (prześladowania przeciwników władzy), jak i ekonomicznych (ogromne dysproporcje w dystrybucji owoców szybkiego rozwoju ekonomicznego)¹⁰.

Okres autorytarnych rządów władzy wojskowej ponownie stworzył kontekst, w którym chrześcijanie koreańscy stali się grupą sprzeciwu wobec

⁸ Por. S. H. Moffett, *The Christians of Korea*, s. 120n.

⁹ Por. B.J. Chung, *A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church*, *ibid*, s. 326.

¹⁰ Tamże, s. 327n.

niesprawiedliwej władzy, podobnie jak to było wcześniej w odniesieniu do dynastii *Choson* czy rządów japońskich. Część z nich przyjęła za podstawowe założenie, że Kościół musi stanąć przy tych, którzy są marginalizowani, prześladowani politycznie, żyjący w nędzy, doświadczający niestabilności i pracy ponad siły w warunkach industrializującego się państwa, więc przy tych wszystkich, którzy tworzą kategorię *minjung*. W ten sposób właśnie, w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych narodziła się teologia *minjung*¹¹.

Warto dodać, że teologowie *minjung* wpisują się w obecny od samego początku i wciąż żywy w koreańskim chrześcijaństwie protestanckim podział między grupy inspirowane teologią konserwatywną oraz te, które kierowały się teologią liberalną. Teologia liberalna, może być przy tym najkrócej zdefiniowana jako taka, która wprowadza ideę uniwersalnego rozumu jako kolejnego źródła objawienia, a więc znosi jednocześnie metodologiczny ekskluzywizm Pisma Świętego. Również w kontekście koreańskim liberalni teologowie negowali wiele doktrynalnych elementów wiary, jak autentyczność cudów, niepokalane poczęcie Maryi, skupiali się również na moralnym wymiarze chrześcijaństwa, przez co, jak podkreśla Kim, zbliżali się do konfucjanizmu¹². Teologowie *minjung* stworzyli nową wersję teologii liberalnej i sami spopularyzowali jej podstawowe założenia.

2. Pojęcie *minjung* i jego teologiczna aplikacja

Teologia *minjung* zakorzeniona jest więc bardzo mocno w kontekście koreańskim, odnosząc się do problemów politycznych i społecznych, choć, zdaniem wielu jego promotorów, pojęcie to wykracza poza lokalne uwarunkowania i może być odnoszone do każdej sytuacji, w której mamy do czynienia ze społecznym i kulturowym upośledzeniem. Daje temu wyraz David Kwang-Sun Suh, kiedy opisuje takie inkluzywne rozumienie:

Minjung jest wszędzie tam, gdzie występuje społeczno-kulturowa alienacja, wyzysk ekonomiczny i polityczna opresja. A więc kobieta jest *minjung*, kiedy jest dominowana przez mężczyznę, rodzinę albo struktury i czynniki społeczno-kulturowe. Grupa etniczna jest *minjung*, kiedy jest dyskryminowana politycznie i ekonomicznie w stosunku do innej grupy etnicznej. Rasa jest *minjung*, kiedy jest zdominowana przez inną rasę rządzącą, tak jak to ma miejsce w sytuacji kolonializmu. Kiedy intelektualści są tłumieni za wykorzystywanie swych twórczych i krytycznych zdolności do bycia rzecznikiem wobec władzy ludzi ciemniejszych,

¹¹ L. Kim, *New Perspective on Minjung Theology*, s. 2.

¹² Tamże, s. 4.

również należą do *minjung*. Robotnicy i rolnicy są *minjung*, kiedy są wyzyskiwani, kiedy ich potrzeby i żądania są ignorowane i kiedy są dławieni przez władzę¹³.

Stwierdzenie koreańskiego teologa dobrze ilustruje znaczenie i potencjał teologii *minjung* i uzasadnia, dlaczego pojęcie to jest coraz chętniej wykorzystywane przez różne organizacje chrześcijańskie, skupiające się na walce ze zjawiskiem różnorakiego wykluczenia społecznego. Jednak poprawne zrozumienie jego sensu wymaga dokładnego przedstawienia jego kontekstualizacji w konkretnych kulturowych i politycznych uwarunkowaniach koreańskiego społeczeństwa. W ten sposób np. Tong H. Moon, jeden z pionierów tej teologii, określa ten termin definiując go historycznie: „Pojęcie to weszło po raz pierwszy do użycia w czasach dynastii Yi (1392-1910), kiedy zwykli ludzie byli prześladowani przez tych, którzy należeli do klasy *Yangban*, rządzącej w tym czasie. Podczas okupacji japońskiej (1910-1945), status wielu Koreańczyków został zredukowany do *minjung*, poza małymi grupami, które kolaborowały z Japończykami. Obecnie pojęcie to może być odnoszone do wszystkich tych, którzy są wykluczeni z elity cieszącej się prestiżową pozycją społeczną w obecnym dyktatorskim systemie”¹⁴. Cytujący go Andrew Sung Park określa kategorię *minjung* w sposób bardziej analityczny, obrazowo przedstawiając kluczowe jej cechy:

Minjung to ci ludzie, którzy przez stulecia cierpią z powodu bycia eksploatowanym, z powodu nędzy, społeczno-politycznego ciemnienia i represji kulturowych. Znają ból dehumanizacji. Ich życie jest determinowane przez doświadczenia cierpienia, zarówno przekazywane przez pokolenia, jak i obecne. Przez rządzących byli traktowani jak nie ludzie. Jednak nie poddali się, ale opierali się uciskowi władzy. Cierpieli, aby zmieniać Koreę w kraj sprawiedliwy. To pozytywny wymiar cierpienia *minjung*. W każdym razie, tożsamość *minjung* można odnaleźć w cierpieniu powodowanym uciskiem społeczno-politycznym i kulturowym¹⁵.

Opisując etymologię pojęcia *minjung* w teologiczno-społecznej perspektywie, kolejny z pionierów tej teologii, Byung-Mu Ahn wskazuje, że składa się ono z dwóch chińskich znaków: 民(*min*) oraz 衆(*jung*), które oznaczają odpowiednio „ludzi” oraz „tłum”. Aby wydobyć właściwą semantykę tego terminu, wyjaśnia je poprzez jego identyfikację z greckim słowem „tłum” (*ochlos*) w znaczeniu stosowanym w Ewangelii św. Marka. Jego zdaniem można ustalić zależności pomiędzy nowotestamentalnym *ochlos* oraz koreańskim *minjung*, ponieważ oba słowa odnoszą się do pewnej szczególnej klasy społecznej, która jest margina-

¹³ D. Kwang-sun Suh, *Korean Theological Development in the 1970s*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. K. Y. Bok, Maryknoll 1983, s. 42.

¹⁴ A.S. Park, *Minjung Theology. A Korean Contextual Theology*, „Pacific Theological Review”, 18(1985), s. 13.

¹⁵ Tamże, s. 14.

lizowana, bądź wykluczana przez władzę i dominujące wzory kulturowe. Ahn obrazowo stwierdza nawet, że ludzie sklasyfikowani jako *ochlos* z pierwszego wieku chrześcijaństwa to dwudziestowieczni *minjung*, a dwudziestowieczni *minjung* to starożytni *ochlos* i w swej refleksji teologicznej zamiennie stosuje oba pojęcia. Stąd też przyjmuje, że skoro historyczny Jezus należał do klasy *ochlos* i podzielał los tych, którzy byli na marginesie aktualnych mu stosunków społeczno-politycznych, to może być również utożsamiany z klasą *minjung*; w istocie uznaje, że Jezus był idealnym *minjung*¹⁶.

W konsekwencji Ahn koncentruje się na historycznym Jezusie i jego społecznej działalności, uznając, że jest ona najistotniejszym wymiarem orędzia przekazanego w Ewangelii. W swym opracowaniu teologii *minjung* następująco objaśnia jej specyficzną chrystologię:

Proroctwa głoszą, że Jezus będzie odrzucony przez starszych, arcykapłanów i uczonych w piśmie oraz że zostanie zgładzony. Ale historyczny opis Jego męki przekazuje, że ukrzyżowała Go nie tylko żydowska klasa panująca, ale też władze rzymskie. Jest więc jakąś surową rzeczywistością, że został zabity jako więzień polityczny przez przedstawicieli imperium rzymskiego. Ponadto, ogromny tłum w Jerozolimie, a nawet jego uczniowie, zwrócili się przeciwko niemu. Po drugie, co jest najistotniejsze, to uświadomienie sobie, że nigdzie w historycznym opisie męki nie ma żadnej wskazówki o natychmiastowym zmartwychwstaniu, podczas gdy w teologicznym opisie proroctwa dotyczącego tej męki, wiadomość o zmartwychwstaniu po trzech dniach jest głównym założeniem. Historyczny opis męki odsłania nagą rzeczywistość ciemności, która panowała pod rządami niesprawiedliwej władzy. I nawet Bóg zdawał się odwrócić swe oblicze i nie interweniować podczas wydarzeń egzekucji Jezusa. Surowa rzeczywistość była w istocie rzeczywistością Bożej nieobecności¹⁷.

Ten dość zawiły fragment, charakteryzujący jednego z teologów *minjung*, w dość oczywisty sposób przywołuje inspiracje powojenną teologią śmierci Boga i teologią sekularyzacji, zwłaszcza w wydaniu Harveya Coxa. Istotniejsze tutaj nie są jednak intelektualne rozważania nad obecnością czy nieobecnością Boga w świecie, które tak mocno kształtują egzystencjalną teologię Zachodu od czasów Oświecenia, ale doświadczenia społecznego wykluczenia, które w kontekście pozaeuropejskim poszukują dróg wyrazu podważenia norm kulturowych, określających to wykluczenie. Teologowie *minjung* nie znajdują więc odpowiedzi w zachodniej teologii, nie znajdują jej również, jak zaznaczono, w południowoamerykańskiej teologii wyzwolenia,

¹⁶ E. Kin, *Minjung Theology in Korea. A Critique from a Reformed Theological Perspective*, „Japan Christian Review”, 64(1998), s. 56.

¹⁷ B.-M. Ahn, *Jesus and People (Minjung)*, w: *Asian Faces of Jesus*, red. R.S. Sugirtharajah, Maryknoll 1993, s. 171.

która ich zdaniem zawęża czynniki wykluczenia i ucisku do wymiaru ekonomicznego, podczas gdy w kontekście koreańskim ma ono wielowymiarowy, ekonomiczno-polityczno-kulturowy charakter¹⁸.

3. Antropologiczno-soteriologiczny schemat *han* i *dan*

Teologia *minjung* nie jest jednorodnym prądem, a różnice panujące pomiędzy poszczególnymi ujęciami są niekiedy dość znaczne. Niemniej jednak można wyodrębnić pewne cechy wspólne, o których już wspomniano. Pierwszą z nich jest z pewnością identyfikacja z tymi, którzy przez przynależność do jakiejś kategorii są uciskani przez inne grupy, najczęściej sprawujące władzę. Druga cecha polega na bardzo mocnym uźródłowieniu przez koreańską kulturę i społeczeństwo. W istocie, jak twierdzi Bretzke, „teologia *minjung* staje się społeczno-polityczną hermeneutyką Ewangelii z perspektywy byłych i obecnych doświadczeń cierpienia narodu koreańskiego”¹⁹. Jeszcze inaczej mówiąc, akcent położony jest nie tyle na interpretację Biblii z perspektywy koreańskiego *minjung*, ile na wyjaśnianiu doświadczeń cierpienia i nędzy należących do kategorii *minjung* w świetle Pisma Świętego. Trzeba więc powiedzieć, że Biblia jest w pewnym sensie instrumentalizowana, a jej społeczno-wyzwoleńcze znaczenie staje się tu najważniejszym punktem odniesienia.

W swych opracowaniach teologowie *minjung* dość często odwołują się do pewnego filozoficznego (a właściwie używając zachodnich kategorii psychologiczno-społecznych) schematu tworzonego przez pojęcia *han* i *dan*, które wyrażają kluczowy problem teologiczny i które, jak ujmuje to Park, określają teologiczną metodologię²⁰. Globalnej społeczności teologicznej oba terminy stały się bardziej znajome, kiedy to podczas VII Zgromadzenia Ogólnego ŚRK w Canberze w 1991 roku Hyun-kyung Chung, młoda teolożka feministyczna z Korei Południowej, prowadząc modlitwę odegrała szamanistyczny taniec przywołujący ducha *han*, ducha cierpiących, uciśnionych czy wykluczonych. Prezentacja wzbudziła dość mocne kontrowersje, część bowiem audytorium zareagowała entuzjastycznie, a pozostała dość mocno protestowała przeciwko jawnemu, ich zdaniem, wprowadzaniu elementów synkretyzmu w teologię chrześcijańską²¹.

Han jest chińskim znakiem graficznym, który dosłownie można byłoby przetłumaczyć jako „nienawiść”, ale jego zakres semantyczny jest znacznie szerszy, zwłaszcza w specyficznych aplikacjach. Odnosi się do rzeczywistości psychicznej w wymiarze kolektywnym, która stanowiona jest przez

¹⁸ A.S. Park, *Minjung Theology. A Korean Contextual Theology*, s. 20.

¹⁹ J. T. Bretzke, *Cracking the Code: Minjung Theology as an Expression of the Holy Spirit in Corea*, „Pacifica”, 10(1997), s. 322.

²⁰ A.S. Park, *Minjung Theology. A Korean Contextual Theology*, s. 15.

²¹ J.T. Bretzke, *Cracking the Code*, s. 320.

kumulację doświadczeń cierpienia, poniżenia, ucisku i nędzy, przekazywanych przez kolejne pokolenia. Jest odczuciem najczęściej pozostającym na poziomie podświadomości, choć niekiedy jest uświadamiane i nazwane przez poszczególne jednostki, które mogą w ten sposób poszukiwać sposobów jego przezwyciężenia²². *Han* może być zarówno destrukcyjne, jak i twórcze. Suh Namdong definiując je jako „kumulację doświadczeń ucisku..., która jest dziedziczona i przekazywana, gotując się w krwi ludzi”, stwierdza, że z jednej strony uczucie to może „zabić, powodując zemstę, cierpienie i niekończącą się nienawiść”, ale z drugiej strony może „zostać wysublimowane, jako wyższa siła duchowa”²³. Aby jednak *han* zmieniło się z czynnika destrukcyjnego w twórczy, musi zostać zestawione z *dan*. Pojęcie to, również będące chińskim piktogramem, można byłoby przetłumaczyć jako „odcięcie”. Jest wolitywną i świadomą odpowiedzią na uczucie związane z *han*. Może być przedstawione jako zerwanie łańcucha, które kumulowało doświadczenia upokorzeń i cierpienia składających się na *han*. Jest więc pewnym samozaprzeczeniem, ale jednocześnie jest wyzwoleniem z zamkniętego obwodu, które stanowi *han*. Nam-dong Suh stwierdza, że *dan* stanowi przezwycięzenie *han*. Na poziomie indywidualnym, jest to samozaprzeczenie, na poziomie kolektywnym, jest zerwaniem błędnego koła zemsty”²⁴.

Zarówno *han*, jak i *dan* są więc pojęciami, które odnoszą się do perspektywy antropologiczno-soteriologicznej. W ten sposób są też przełożone w systemie teologii chrześcijańskiej i wykorzystane przez teologię *minjung*, choć jej autorzy sami zastrzegają, że adaptacja ta jest całkowicie odmienna od głównego nurtu teologicznego, który jest według nich zwesternizowany. Stwierdzą, że główna różnica leży tutaj w odmiennej funkcji Kościoła, który, według zachodnich kategorii, jest odpowiedzialny za zbawienie ludzi, poprzez głoszenie potrzeby nawrócenia i pokuty. *Minjung* przyjmują zaś, że to oni sami poszukują własnego wyzwolenia i zbawienia w procesie kształtowania własnej tożsamości jako podmiotu historii. Kościół i teologia mają funkcje przezwycięzania *han* oraz pocieszania tych, którzy identyfikują siebie jako *minjung*²⁵. Grzech w tej perspektywie polega nie tyle na wolitywnym działaniu jednostki, ale ma znaczenie pasywne, wyrastając z biernej kondycji człowieka, dziedziczonej w ciągu społecznym i kulturowym²⁶. Ponadto *han*, w jakimś przewrotnym sensie, decyduje o szczególnej roli tych, którzy go doświadczają. Jako ci, którzy doświadczają cierpienia i opresji, są bowiem w wyjątkowy

²² K. J. Kwan, *The Subjecthood of Minjung in History through Han, Dan, and Event. An Interpretation of Suh Namdong and Ahn Byungmu*, „Madang”, 16(2011), s. 59.

²³ Tamże, s. 60.

²⁴ Nam-dong Suh, *Towards a Theology of Han*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. K. Y. Bok, Maryknoll 1983, s. 64.

²⁵ Nam-dong Suh, *Historical Reference for a Theology of Minjung*, s. 179.

²⁶ J. S. Oh, *A Korean Theology of Human Nature*, Lanham 2005, s. 55.

sposób powołani do tego, aby rozpoznawać działanie Ducha Świętego, są tymi, którzy „otrzymują misję i błogosławieństwo Boga”²⁷.

W tej specyficznej kombinacji antropologiczno-soteriologicznej tkwią czynniki największych kontrowersji, które teologia *minjung* wywołuje. Skoro bowiem istotą orędzia biblijnego i działania Chrystusa ma być walka o wydobycie się konkretnej kategorii społecznej z ucisku i wykluczenia, oznacza to właściwie głęboką redukcję teologii chrześcijańskiej i każe postawić pytanie, na ile teologia ta jest jeszcze chrześcijańska. Redukcjonizm teologii *minjung* (a przynajmniej część najbardziej wpływowych jej przedstawicieli, jak Ahn, choć należy pamiętać, że jest to kierunek bardzo niejednorodny i pewne wymienione elementy nie muszą odnosić się wszystkich jego wersji²⁸) można byłoby podsumować przy tym kilkoma punktami. Po pierwsze, wyzwolenie i zbawienie ujmują oni raczej w kategoriach społeczno-politycznych, a nie teologiczno-eschatologicznych. Po drugie, odrzucają naukę o ofiarniczym charakterze śmierci Jezusa na krzyżu, przyjmując, że każe ona patrzeć na Boga jak na żadnego krwi, co ich zdaniem jest bluźniercze. Jezus w ich interpretacji umiera na krzyżu jako męczennik polityczny. Po trzecie, również kategoria grzechu i grzeszników ma charakter nie tyle duchowy i wewnętrzny, ile społeczny i zewnętrzny. Według np. Ahna, grzeszność była etykietą, która była nadawana przez klasę nadrzędną (a więc faryzeuszy) klasie podrzędnej, aby utrzymać ją w jej społecznym położeniu. Grzech traci więc wymiar duchowy, stając się czynnikiem społecznego rozwarstwienia, a walka z nim nie tyle polega na walce ze swoją słabością, ile na walce ze społecznym ciemniącym życiem²⁹. Po czwarte, śmierć Jezusa na krzyżu jest pewną porażką ruchu politycznego, ale dzisiejszym naśladowcom dostarcza przykładu i motywacji do walki o wyzwolenie. Po piąte, skoro, jak twierdzi Ahn, teologia to antropologia, to punktem wyjścia w interpretacji teologicznej jest człowiek, a nie Bóg, ponadto, treść wiary nie powinna poświęcać rozumu w wyjaśnianiu samej siebie. W konsekwencji teologowie *minjung* odrzucają boskość Jezusa oraz prawdę o Jego zmartwychwstaniu, choć, przyjmują nieco osobliwie, że Jezus nie mógł umrzeć ostatecznie, ponieważ oznaczałoby to śmierć kategorii *minjung*. Jezus jest więc tu nie tyle historyczną osobą, ile pewną koncepcją, która ma nadawać znaczenie społecznemu wyzwoleniu³⁰.

Powyższa lista odnosi się do bardziej radykalnych interpretacji teologów *minjung*. Niemniej jednak, dość wyraźnie ilustruje zasadniczy kierunek tej refleksji i czyni bardziej zrozumiałymi kontrowersje, jakie ta teologia wzbu-

²⁷ K.J. Kwan, *The Subjecthood of Minjung*, s. 67.

²⁸ K. H. Wells, *The Cultural Construction of Korean History*, w: *South Korea's Minjung Movement: The Culture and Politics of Dissidence*, red. K.H. Wells, Honolulu 1995, s. 12.

²⁹ L. Kim, *New Perspective on Minjung Theology*, s. 10.

³⁰ Tamże, s. 12.

dzała i wzbudza, zwłaszcza w koreańskim protestantyzmie. Jej zwolennicy należą do mniejszości, ale była i jest to mniejszość opiniotwórcza, kierowana przez wykształconych teologów, którzy w czasach dyktatury militarnej zostali usunięci z katedr uniwersyteckich³¹. Punktem odniesienia ich rozważań są wykluczone warstwy społeczeństwa koreańskiego, przez co przez znaczną część pozostałych wspólnot protestanckich teologowie *minjung* oskarżeni są o idolatrię.

4. Ekumeniczna perspektywa teologii minjung

Wszystkie te elementy wprost odnoszą teologię *minjung* do dziewiętnastowiecznej teologii liberalnej, choć, trzeba przyznać, że w szczególnie skrajnej wersji. W istocie, według przyjętej w ruchu ekumenicznym definicji chrześcijanina, teologia *minjung*, a przynajmniej jej najbardziej skrajne wersje, nie mogą być uznane za chrześcijańskie, gdyż zaprzeczają boskości Jezusa, by wymienić choćby jedną z licznych redukcji, jakie w nich funkcjonują. Na płaszczyźnie ekumenicznej w pewnym momencie jednak teologia ta zaznaczyła swe miejsce, choć wobec kontrowersji oraz dezaprobaty, jakie wzbudzała i wzbudza, nie jest ono bardzo eksponowane.

Warto nadmienić, że szczególny wkład w rozpropagowanie teologii *minjung* miała Komisja Spraw Teologicznych Chrześcijańskiej Konferencji Azji (*Commission on Theological Concern of the Christian Conference in Asia*), organizacji, która jest sprzymierzona ze Światową Radą Kościołów. W 1983 roku Konferencja opublikowała książkę, do której wstęp napisał Daniel T. Niles, metodystyczny pastor ze Sri Lanki i długoletni pracownik ŚRK, który pełnił w genewskiej organizacji istotne funkcje (między innymi był przewodniczącym komisji do spraw młodzieży oraz komisji ewangelizacji). Niles należał do czołowych teologów ekumenicznych w świecie protestanckim, przyjaźnił się z wieloma kluczowymi postaciami ekumenicznego świata, jak Visser't Hooft, Reinhold Niebuhr czy John Mott. Swe powołanie ujmował jako świadectwo o żyjącym Jezusie będącym osobistym zbawicielem, w konkretnej, indywidualnej sytuacji egzystencjalnej. Stwierdził, że zadanie to można podsumować zdaniem „jeden żebrak mówi innemu żebrakowi, gdzie dostać coś do zjedzenia”³².

Działania ŚRK, która od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku bardzo wyraźnie skupiła się na zaangażowaniu społecznym i wspieraniu idei społecznego i kulturowego wyzwolenia w różnych miejscach globu, zbiegały się

³¹ K. Kim, *Korean Discourse on Mission: The Spiritual Vision for the Nation of Rev. Kyung-Chik Han*, „Missiology: An International Review”, 44(2016) nr 1, s. 34.

³² C. Lacy, *The Legacy of D.T. Niles*, „International Bulletin of Missionary Research” 8(1984), s. 175.

do pewnego stopnia z teologią *minjung*. W raporcie na temat koreańskiego protestantyzmu, który przygotował dla ŚRK Byung Joon Chung, zawarta jest następująca charakterystyka tego kierunku: „Od połowy lat osiemdziesiątych, wyzwolenicze tradycje protestantyzmu były kontynuowane przez kościelny ruch *minjung*. Kościoły *minjung* należą głównie do Prezbiteriańskiego Kościoła w Korei, Prezbiteriańskiego Kościoła w Republice Korei (PROK) oraz do Metodystycznego Kościoła w Korei. Za dzisiejszych *minjung* uznają oni ludzi na dole społeczeństwa, jak rodzice samotnie wychowujący dzieci, niepełnosprawni, robotnicy nieetatowi, byli więźniowie, bezrobotni, prostytutki, mieszkańcy slumsów, więźniowie sumienia oraz migranci”³³. Chung dodaje, że taka aktywność nie wpływa na wzrost liczebności wiernych, ale pokazuje „praktyczną drogę promowania preferencyjnej opcji dla wykluczonych i sugeruje drogę odnowy kościelnej”³⁴. Wreszcie zamyka temat teologii *minjung* informacją, że nowoczesne demokratyczne państwo koreańskie wykorzystało idee teologii *minjung* w budowie koreańskiego systemu opieki społecznej. W raporcie nie mówi się nic o chrystologicznym redukcjonizmie, który tak wyraźnie zaznacza się w interpretacjach niektórych teologów oraz o kontrowersjach, jakie wzbudza ten kierunek w wielu bardziej konserwatywnych kościołach protestanckich.

Teologia *minjung* jest często przywoływana w opracowaniach dotyczących nowych form i nowych impulsów dla ruchu ekumenicznego i chrześcijaństwa. Ujmowana jest jako przykład zmiany paradygmatu ruchu ekumenicznego, którego motto „pojednana różnorodność” odnosi się już nie tylko do różnych konfesyjnych, ale i do nowych form eklezjalnych. Na przykład Konrad Raiser, były sekretarz generalny ŚRK, zalicza ją do takich form, stawiając ją obok kościoła feministycznego, wspólnot oddolnych oraz różnych grup roboczych skupionych na konkretnych działaniach³⁵. Wymieniana jest przez niektóre radykalne grupy, które tworzą platformę tzw. teologii globalnej, stanowiącej bardzo szeroką formułę, łączącą różne interpretacje teologiczne wyrastające z chrześcijaństwa. Wszystkie te odniesienia przyczyniają się do tego, że pojęcie i teologia *minjung* ulokowały się w światowej teologii i są traktowane jako interesujący przykład oraz pewne źródło inspiracji. Charakterystyczne jest jednak to, że w tych odniesieniach rzadko sięga się do szczegółowej analizy chrystologii czy eklezjologii *minjung*, akcentując przede wszystkim jej zewnętrzne zaangażowanie społeczne i polityczne. Powoduje to, że bardzo drastyczne redukcje chrystologiczne są albo przemilczane, albo po prostu nieznanne.

³³ B.J. Chung, *A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church*, s. 330.

³⁴ Tamże.

³⁵ K. Raiser, *Ecumenism in Transition: A Paradigm Shift in the Ecumenical Movement?* Geneva 1991, s. 74n.

Warto przy tym zauważyć, że podczas Zgromadzenia Ogólnego ŚRK w Pusan teologia *minjung* była ledwie zaznaczona. Stała się tylko przedmiotem jednego warsztatu, w czasie którego została omówiona jako przykład, wraz z indyjską teologią Dalitów, teologicznych inspiracji dla dążeń do budowy sprawiedliwego społeczeństwa w Azji³⁶. Natomiast w oficjalnym raporcie z tego zgromadzenia, pojęcie *minjung* jest wymieniane, ale przede wszystkim w swym znaczeniu wąskim, jako określenie pewnej kategorii społecznej, która z różnych względów podlega wykluczeniu³⁷. Można zaryzykować opinię, że to bardzo małe nawiązanie do teologii *minjung* w jej ojczyźnie, w czasie najważniejszego wydarzenia w życiu ŚRK jest dowodem świadomości kontrowersji, jakich jest ona przyczyną.

Bibliografia:

- Ahn Byung-Mu, *Jesus and People (Minjung)*, w: *Asian Faces of Jesus*, red. R.S. Sugirtharajah, Maryknoll 1993, s. 163-172.
- Bretzke J. T., *Cracking the Code: Minjung Theology as an Expression of the Holy Spirit in Korea*, „Pacifica”, 10(1997), s. 319-330.
- Cone J. H., *Preface*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. Kim Yong Bok, Maryknoll 1983, ix-xix.
- Creighton L., *The Legacy of D.T. Niles*, „International Bulletin of Missionary Research” 8(1984), s. 174-178.
- Chung Byung Joon, *A Reflection on the Growth and Decline of the Korean Protestant Church*, „International Review of Mission” (World Council of Churches), 103(2014), nr 2, s. 319-333.
- Grayson J. H., *Early Buddhism and Christianity in Korea: A Study in the Emplantation of Religion*, Leiden 1985.
- Kang Wi Jo, *Church and State Relations in Japanese Colonial Period*, w: *Christianity in Korea*, red. Robert E. Buswell, Timothy S. Lee, Honolulu 2006.
- Kin E., *Minjung Theology in Korea. A Critique from a Reformed Theological Perspective*, „Japan Christian Review”, 64(1998), s. 53-65.
- Kim K., *Korean Discourse on Mission: The Spiritual Vision for the Nation of Rev. Kyung-Chik Han*, „Missiology: An International Review”, 44(2016), nr 1, s. 33-49.
- Kim L., *New Perspective on Minjung Theology: Fruits or False Gospel*, s. 5 (praca dyplomowa broniąca w Trinity Evangelical Divinity School w Deerfield, Illinois, w 2014 roku, tekst w posiadaniu autora).
- Jin Kwan Kwon, *The Subjecthood of Minjung in History through Han, Dan, and Event. An Interpretation of Suh Namdong and Ahn Byungmu*, „Madang”, 16(2011), s. 55-68.

³⁶ World Council of Churches, WCC 10th Assembly, Busan 2013. Handbook, Geneva: WCC Publications 2013, s. 106.

³⁷ *Encountering the God of Life, Report of the 10th Assembly of the World Council of Churches*, red. Erlinda Senturias, Theodore A. Gill, Geneva 2014, s. 12; 175.

- Moffett Samuel H., *The Christians of Korea*, New York 1962.
- Oh Jung Sun, *A Korean Theology of Human Nature*, Lanham 2005.
- Park Andrew Sung, *Minjung Theology. A Korean Contextual Theology*, „Pacific Theological Review” 18(1985), s. 13-24.
- Park Chung Shin, *Protestantism and Politics in Korea*, Seattle 2003.
- Raiser K., *Ecumenism in Transition: A Paradigm Shift in the Ecumenical Movement?* Geneva 1991.
- Encountering the God of Life, Report of the 10th Assembly of the World Council of Churches*, red. E. Senturias, T.A. Gill, Geneva 2014.
- Suh Nam-dong, *Historical Reference for a Theology of Minjung*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. Kim Yong Bok, Maryknoll 1983, s. 155-182.
- Suh Nam-dong, *Towards a Theology of Han*, w: *Minjung Theology: People as the Subjects of History*, red. Kim Yong Bok, Maryknoll 1983, s. 64-65.
- Wells K. H., *The Cultural Construction of Korean History*, w: *South Korea's Minjung Movement: The Culture and Politics of Dissidence*, red. K.H. Wells, Honolulu 1995, s. 12
- World Council of Churches, *WCC 10th Assembly, Busan 2013. Handbook*, Geneva 2013.

Dr hab. Piotr Kopiec, prof. KUL – teolog i socjolog, pracownik Katedry Teologii Protestantckiej Instytutu Ekumenicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; przewodniczący polskiego regionu Międzynarodowej Wspólnoty Ekumenicznej (International Ecumenical Fellowship), członek European Society for Ecumenical Research „Societas Oecumenica”, Towarzystwa Teologów Ekumenistów; ekspert w zakresie współczesnej teologii protestanckiej oraz procesów społecznych i kulturowych związanych z epoką ponowoczesną. Adres do korespondencji: petrko@kul.pl